

## Operacije engleskih ratnih brodova u našim vodama za vrijeme napoleonskih ratova (1813-1814)

U našoj pomorskoj literaturi malo se pisalo o operacijama engleskih ratnih brodova u našim vodama za vrijeme napoleonskih ratova. Naravno, prisustvo engleske flote u jadranskim vodama i operacije engleskih brodova pod komandom vice-admirala Fremontlea, a istovremeno i manjeg odreda pod komandom komodora sir William Hostea nisu mogle ostati nezapažene, pa se i spominju, ali dosta površno, tačnije onoliko koliko se moglo naći po raznim našim izvornim. Nedostajali su iscrpniji engleski podaci.

Supruga komodora Hostea, Lady Harriet Hoste izdala je memoare i pisma svog pok. muža »Memoirs and Letters of Sir William Hoste« a kao skraćeno izdanje »Service Afloat«. U IV poglavlju, pod naslovom »Kotor i Dubrovnik, 1813 — 1814« danj su izvodi iz Dnevnika pomorskog oficira Yungea, a to su opisi ratnih operacija, i pisma engleskog komandanta Hostea koji se odnose na taj period iz naše bokeljske prošlosti. Dajemo ovdje prijevod IV poglavlja, bez komentara i dataka, uz izvjesna i potrebna skraćjenja.

\* \* \*

Od 9. do 13. oktobra 1813. Danas, 9. X, stigli smo do Visa i krenuli iste večeri za Dubrovnik i Kotor. Jučer, 12. X, sreli smo fregatu »SARAGEN« pod komandom kapetana Harpera sa 3 topovnjače južnije od Dubrovnika, preuzeli ih u naš sastav i krenuli za Kotor. Stigli smo jutros u ušće zaliva, prešli pored baterija Herceg-Novog, izmijenili s neprijateljem nekoliko topovskih plotuna bez ikakve štete po nas i usidriili se na udaljenosti od 3 milje.

Ova luka (Boka Kotorska) sastoji se od nekoliko zaliva koji se sjedinjuju kod Kotoru. Ona je oko 20 milja duga, 3 do 4 milje široka, sa dovoljno vode za sve ratne brodove i na taj način ona je najsavršenija luka na svijetu. Vrlo visoka brda uzdižu se sa svih obala. Jedna od ovih planina zove se Crna Gora i po njoj se ljudi zovu Crnogorci. Austrijanci su gospodari ove oblasti, ali bila je ustupljena Francuzima poslije posljednjeg mira s Austrijom. Glavna ličnost među njima je njihov mitropolit koji je školovan čovjek, bio je izvjesno vrijeme u Rusiji i svi ga mnogo poštuju. On je pokušao da se približi našoj vladi radi pomoći, ali bez uspjeha.

Na ulazu u Boku nalazi se grad Herceg-Novu s vrlo jakom tvrđavom koja se zove »Španjolska tvrđava«. Ona je u rukama Francuza, s posadom koja se sastoji od Hrvata i Talijana. Na oko 10 milja udaljenosti nalazi se otok Sv. Đorđe s utvrđenjem i 12 topova, također u rukama neprijatelja; još dalje, na kraju zaliva, nalazi se grad Kotor, glavni štab francuskog generala Gauthiera.

Cilj je našeg dolaska ovamo da oslobodimo ovu oblast od zajedničkog neprijatelja, a naše nade za uspjeh oslanjaju se uglavnom na pomoć mještana i nezadovoljstva Hrvata koji sačinjavaju glavnu snagu ovih garnizona i koji su kao podanici Austrije dezertirali u velikom broju. Bokelji su opkolili »Španjolsku tvrđavu« i Herceg-Novu, a Crnogorci su uradili isto s Kotorom.

Mi smo baš uputili naše brodove pod komandom kapetana Harpera da napadnu 4 francuske topovnjače i otok Sv. Đorđe gdje su usidrene.

Od 14. do 16. oktobra. Uputili smo jutros, 14. X, komandantu »Španjolske tvrđave« naše pregovarače za primirje i predaju. On je zatražio da mu damo rok od 5 sati navečer da razmisli. Tražili smo odgovor tačno u 5 sati, ali on je želio da pričekamo do jutra da bi, kako se on izrazio, »sjedinio glas svoga garnizona«. Ovo je bila varka, ali pošto naš napad nije bio pripremljen, a tvrđava je vrlo jaka, mi smo čekali.

Naši brodovi vratili su se s otoka Sv. Đorđe i završili su uspješno svoj ratni zadatak. Oni su već našli neprijateljske

topovnjače u rukama Bokelja, napali su otok i zauzeli ga za kratko vrijeme jer su većinu posade sačinjavali Hrvati koji su zaprijetili svome pukovniku Francuzu da će ga ubiti ako se ne preda. To je bio bar njegov izgovor. Tamo je bilo 12 topova i 1 mužar. Čitava posada od 150 vojnika pala je u naše ruke. Osvajanje otoka je vrlo važno jer dominira ovim prolazom do Kotoru. Pored toga, ovaj uspjeh će uticati na moral i ojačati namjeru naše ozbiljnosti, a s druge strane, umanjit će povjerenje Francuza u svoje hrvatske vojnike. Jedan od naših brodova i glavni poručnik ostavljeni su na otoku da ga čuvaju.

U 12 sati, 14. X, kapetan Hoste iskrcao se na obalu da bi ličnom posjetom izrazio svoje poštovanje mitropolitu koji će svratiti u jednu kuću blizu naših brodova. Međutim, kada smo se iskrkali, njegova ekscelencija još nije bila stigla. Naišli smo na veliku grupu okupljenih Bokelja. Svi su oni bili odlučni i jednodušni da se bore za svoja prava i obećali da će mobilizirati sve ljude koje budemo tražili.

Prvosvećenik stigao je oko 2 sata. On je vrlo lijep čovjek, visok, pravi narodni vođa, blaga ali veličanstvena osoba. Nosi dugu bijelu bradu, ima oko pedeset godina, vrlo otmjenih i neusiljenih manira. Nosio je svilenu grimiznu mantiju s crvenom lentom i zvijezdom na grudima, kao naš Orden kupatila. Kada stupa u borbu pokriven je ordenima i zvijezdama. Njegov zaštitnik je ruski car. Bilo je vrlo malo Crnogoraca s njim i vjerujem da su to najbolji iz njegovog plemena.

U određeni čas, u 10 sati ujutro, 15. X, komandant Herceg-Novog i »Španjolske tvrđave« poslao je svoje pregovarače da dozna naše uslove. Hoste je odgovorio: garnizon će izići iz grada s vojnim počastima, položiti će oružje i predati nam grad i tvrđavu, oficiri će se pustiti na vjeru dok ne budu redovno zamijenjeni, Hrvati će se uputiti svojim kućama, ali Francuzi i Talijani ostat će kao ratni zarobljenici. Komandant je prigovorio na ovaj posljednji uslov i tražio je da se Francuzi i Talijani, sa svojim oružjem, iskraju u neku francusku luku, ali je Hoste ostao uporan i dao mu je 5 minuta da o tome razmisli. Komandant je mudro popustio i mi ćemo sutra u 8 sati zauzeti čitavo mjesto.

Bila je za njih sretna okolnost što smo došli jer smo odmah primijetili da su sve veze bile prekinute između tvrđave i grada (iako svega na puškomer udaljnini) tako da komandant koji je bio u gradu nije mogao da dođe do tvrđave i bio je primoran da tamo uputi jednog oficira i da saopći posadi da se pukovnik predao. Nisu imali više hrane u gradu i da nije bilo nas, oni bi se morali predati Crnogorcima. Oficir, koji je otišao u tvrđavu, izjavio je da su Francuzi mnogo gundali zbog uslova pod kojima su postali ratni zarobljenici. Ipak bili su zadovoljni što će nama predati oružje. Svakako, čim se ovo sredi, krećemo za Kotor koji je udaljen 15 milja.

Imamo dosta muke sa Crnogorcima i Bokeljima. Ovi posljednji su odani Austriji, a prvi Rusiji. Jedan od bokeljskih glavara tražio je večeras da se podigne ruska zastava zajedno s engleskom i austrijskom tako da se sve 3 zastave viju na zidinama tvrđave. Mi smo im rekli, istovremeno, da ako neko od njihovih ljudi izvrši ma kakav prestup, da će se ruska zastava skinuti. Mi ne smijemo naljutiti ovaj narod bez obzira što imaju takve navike jer, konačno, mi potpuno zavisimo od njih.

Jutros, 16. X, u 8 sati, naši vojnici su preuzeli Herceg-Novu i »Španjolsku tvrđavu«. Sve se svršilo vrlo mirno i jedno malo »sljedovanje beškota« umirilo je Crnogorce koji su se ponašali mnogo bolje nego što smo očekivali. Bojeći se da ne bi došlo od nekog prestupa, dozvolili smo samo malom broju da uđe u grad. Bili smo vrlo sretni što smo ovladali

ovim mjestom tako brzo jer je tvrđava bila mnogo jača nego što smo zamišljali. Bilo je oko 250 Hrvata i svega 26 Francuza. Hrvati će biti upućeni u Austriju, a Francuze ćemo zadržati. Već imamo 12 oficira ratnih zarobljenika na brodu, ali za nekoliko dana, nadam se mi ćemo se svih njih osloboditi.

Od 16. do 29. oktobra. — Pošto smo uspješno završili naš zadatak, pokušali smo 16. X da krenemo prema Kotoru. Međutim, jaka struja i suprotan vjetar osujetiše naše napore. 18. oktobra posjetili smo mitropolita u njegovoj kući, a to je bila bijedna koliba: jedna soba za naš prijem sa oko 10 kvadratnih stopa i dvije stolice. Kiša je lila potocima i mi smo bili pokisli do kože. Svakako, ovo je samo njegov privremeni boravak dok je njegova rezidencija dosta udaljena, a njegova revnost za opće dobro navodi ga da se miri s ovim sitnim nezgodama. Naš prijem bio je krajnje ljubazan. On je bio vrlo zadovoljan našom posjetom

Teško je predstaviti ljepši zaliv od kotorskog. Sve strane zaliva, a njih ima mnogo, visoke su planine čiji su vrhovi opaljeni bijesnilom bure i obično obavijeni oblacima dok su donji predjeli zeleni i obrađeni. Čitava oblast nije dovoljno plodna da hrani svoje stanovništvo.

Napustili smo Kotor dosta razočarani. Ova gospoda, koju smo došli da oslobodimo, bila su uvrijeđena što smo razoružali otok Sv. Đorđe koji smo zauzeli i koji dominira morskim prolazom do Kotora. Bokelji su sazvali neki zbor i uputili su vrlo drsko pismo kapetanu Hosteu koji naravno nije trpio da mu se dikтира i zato je napustio Kotor. Dubrovnik je drugi cilj naše misije u ovom dijelu svijeta. Kapetan Harper ostao je sa »Saracenom« da održava blokadu Kotora, a posada od 50 ljudi pod komandom kapetana Lowana ostala je u »Španjolskoj tvrđavi«. Kopnena opsada ostala je u rukama Bokelja i Crnogoraca.

Topove, koji su bili na otoku Sv. Đorđe i koji pripadaju nama kao ratni plijen, namjeravali smo da izvučemo na vrh susjednog velikog brda da bismo njima tukli tvrđavu Kotora. To bi nam uzelo najmanje 15 dana i išlo bi u njihovu korist jer nama je svejedno ko su gospodari Kotora i da li će Francuzi biti odmah istjerani i da li će skapati od gladi za 6 mjeseci. Velika igra ne odlučuje se u ovom dijelu Evrope već u Njemačkoj, na Rajni, pa ma šta se desilo s nama ovdje, neće uticati na ishod ove velike borbe. Što se nismo sporazumjeli s našim uzvišenim saveznicima, nije nas iznenadilo. Zbog raznih i oprečnih osjećanja, uvijek smo imali 3 zastave: austrijsku, rusku i englesku koje su se vijale u osvojenim mjestima. Samo ova okolnost je dovoljna, a da ne spominjemo i intrige francuske stranke koja je svojom akcijom i iskustvom nadoknadila ono što joj je nedostajalo u brojnosti.

Mitropolit je također igrao neku igru. Njegova očevitna ljubaznost prema nama imala je za cilj da mu dobavimo oružja i praha, jer u tome je mnogo oskudijevao, a ja lično sumnjam da li će i stoti dio biti upotrebljen protiv Francuza.

Sljedeći izvod iz Dnevnika g. Yongea i posljednji koji se odnosi na akciju b/b »Bacchante« bio je datiran: »Vis, 13. novembra 1813.« i tretira zauzeće Splita i dalmatinske obale, tako isto i pokušaja da se zauzeme Hvar što je djelomično uspjelo.

Od 29. oktobra do 11. novembra, Split. Stigli smo na Vis 1. novembra. Nismo ušli u pristanište jer je major Hesser (35. bataljon) prišao brodu da nam kaže da je Split, grad na obali Dalmacije, evakuiran od Francuza, te da bi bilo bolje da tamo iskrcao Hrvate koje smo doveli iz Kotora i koji su nam bili velika napast na brodu.

Krenuli smo odmah za Split, zauzeli ga za Austriju i svrgli sve francuske vlasti. Ostali smo u Splitu do dolaska austrijske vojske. Cim smo se povratili, planirali smo napad da iznenadimo Hvar koji je ostao jedini posjed Francuza na tom dijelu obale. Za ovaj napad bili su određeni mornari sa b/b »Bacchante« i »Mermaid« i četa 35. bataljona majora Hessera. Krenuli smo u 10 sati noću uz povoljan vjetar i mjesječinu. Stigli smo do otoka u 2 sata ujutro i trupe su se odmah iskrcale. 35. bataljon pod komandom majora Hessera ušao je u grad dok je kapetan Hoste sa svojim vojnicima krenuo uzbrdo da iznenadi tvrđavu »Napoleon« koja se nalazila na samom vrhu i koja se smatra citadelom ostrva.

Major Hesser je iznenadio komandanta i njegovih 12 oficira u svojim krevetima i pohvatao ih kao zarobljenike. Ali, nije se mogao držati grad dok je tvrđava »Napoleon« bila u neprijateljskim rukama. Zbog marša i teškoća da nađe pravi put Hoste nije stigao do tvrđave noću, nego tek danju kada je neprijatelj već bio svuda na straži, pa je bilo nemoguće osvojiti. Hoste je tražio predaju, ali komandujući oficir, koji na žalost nije spavao te noći u gradu, odbio je da se preda. Pošto nije bilo ni vremena ni sredstava za redovnu opsadu, povratili smo se na Vis sa zarobljenicima. Jedan neprijateljski vojnik bio je ubijen kada je 35. bataljon upao u stražaru, a jedan naš vojnik je lako ranjen u ruku.

Ovdje prestaje Dnevnik g. Yungea jer je taj oficir iskoristio priliku da posjeti Grčku. Međutim, ima dovoljno materijala u »Memoarima kapetana Hostea« da se prikažu britanske operacije u Boki Kotorskoj. Njegova pisma koja slijede, svjedoče o neukrotivom duhu koji ga je pokretao, a njegova korespondencija s britanskim ambasadorom u Beču pokazuje da je znao upotrebiti i »fino oružje« u diplomatskom dvoboju.

## PISMO KAPETANA HOSTEA KONTRAADMIRALU FREMANTILEU

B/b Bacchante, Kotor

24. oktobra 1813.

Gospodine,

U mojem pismu od 17. o. m. nagovijestio sam svoju namjeru da odmah krenem za Kotor čim mi vjetar dozvoli. Tišine i suprotni vjetrovi zadržali su me do ulaza u Verige koji vodi do otoka Sv. Đorđe. Neprijatelj, u jačini od 500 do 600 ljudi, zatvorio se u Kotoru. Izvještaj o stanju u garnizonu, nestašica namirnica i želje crnogorskog mitropolita naveli su me da tražim od komandanta da se preda. On je odbio, što sam i očekivao. Crnogorci i Bokelji drže opsadu koja je sada potpuna i s mora. Ranije sam spomenuo položaj otoka Sv. Đorđe koji dominira prolazom za Kotor, a svaka promjena situacije odrazila bi se na naše ratne brodove, a Bokeljima ne bi bilo ni od kakve koristi. Kada se otok predao kapetanu Harperu, smatrao sam da pripada nama. Zato, bio sam mnogo iznenađen kada sam juče ujutro primio pismo od nekih mještana (bojim se da zastupaju francuske interese) koji negoduju što sam razoružao ostrvo jer da se ono predalo njima. Prilažem odgovor na njihovo pismo. Danas sam primio drugo mitropolitovo pismo koje također prilažem s mojim odgovorom. On traži da povratim topove na otok. Odazvao sam se odmah njegovoj želji iako sam namjeravao da ih iskrcao radi bombardiranja Kotora. To bi bio težak posao i pitanje je da li bi se mogao izvesti. Svakako, imajući posla s ovim nemirnim i buntovnim narodom, ja sam im vratio topove da ih upotrebe kako znaju a ja ću ubuduće držati blokadu ovih obala da spriječim upućivanje ljudi i namirnica u tvrđave Kotora i Dubrovnika. Zato sam naredio kapetanu Harperu (b/b »Saracen«) da ostane usidren ispred Kotora; kapetanu Lowanu s odjeljenjem od 50 ljudi da ostane u Herceg-Novom u »Španjolskoj tvrđavi« da čuva red i poredak i da održava pouzdanje Bokelja. Ja ću preostalim topovnjačama, pod komandom poručnika Mac Donalda, krenuti za Cavtat.

Ovdje je narod zaista čudan; oni su vrlo ljubomorni na naš pothvat i htjeli bi da mi budemo oružje za njihov ulazak u Kotor. Ja sam im kazao da je naš cilj jedino da istjeramo Francuze iz ove oblasti i da ne želimo da se miješamo u njihove unutrašnje stvari. Čak sam im obećao da neću primiti njihove brodove koji dolaze iz neprijateljskih luka i koji stvarno pripadaju Boki Kotorskoj. Zaista, učinio sam sve što je moguće da ostanem s njima u dobrim odnosima, ali budući da su bili dosta dugo pod tuđom upravom, postali su isuviše oholi kada su zbacili jaram. Vjerujem da su sami uvidjeli da su prešli granicu i da se ne mogu igrati sa mnom. Ako su htjeli da dobiju topove, mogu biti zahvalni. Mjesta koja su kapitulirala ostala su u istom stanju kao i ranije, osim 2 topa na obali Herceg-Novog za koja sam naredio da se unište jer su dominirali prolazom. Sve zalihe, topove, prah itd. dao sam Crnogorcima i Bokeljima.

Ostajem Vaš odani,  
William Hoste

Poslije novembarske ekspedicije za Split i Hvar, »Bacchante« je prosljedila za Dubrovnik i učestvovala u opsadi, ali već 12. decembra 1813. opet se nalazi u Boki. U »Memoarima« opisuje opsadu Kotora, a dva pisma su u vezi sa Kotorom.

**OPSADA KOTORA.** Dana 12. decembra, »Bacchante« je bacila sidro ispred Herceg-Novog i uspostavila vezu sa »Španjolskom tvrđavom«. Kapetana Hostea su obavijestili da je b/b »Saracen« usidren ispred Perasta i da je kapetan Harper iskrcao tamo 1 top. Slijedećeg jutra, 13. XII, Hoste je prosljedio do Kotora s poručnikom Milbournom koji je bio zadužen da izvida područje Kotora i neprijateljske položaje unutar zidina. Odlučeno je odmah da se na Vrmcu, suprotnom brdu koje dominira Kotorom, postavi baterija od 2 duga topa od po 18 funti i 2 bacača od po 11 palaca. Slijedećeg jutra, 14. XII, bili su iskrčani topovi, municija, potreban pribor i 54 vojnika i oficira. Odmah je otpočeo težak pothvat da se topovi i bacači iznesu na vrh brda. Vrijeme je bilo lijepo, ali hladno. Rad je nastavljen do sumraka kada su topovi izneseni na visinu od 400 jardi, bez i najmanje pomoći od mještana. Rano ujutro, 15. XII, rad je nastavljen ali s većim teškoćama jer su se stijene rušile pod teretom. Uzalud smo očekivali pomoć Bokelja. Niko nije došao iako smo nekoliko puta tražili pomoć. 10—12 Crnogoraca došli su za sat-dva i nosili vreće pijeska i ostale zalihe uzbrdo. Dan je bio kišovit i hladan pa ipak su topovi bili izneseni na visinu od 840 jardi.

Kapetan Hoste odredio je drugu liniju baterije sa 1 topom sa b/b »Saracen« i nekoliko topova i bacača sa b/b »Bacchante«. Bio je iskrčan 1 top od 18 funti sa mecima i iznesen na brdo iznad Kotora da bi održao Trojicu pod vatrom. Dopremljeno je i jedno veliko jedro da posluži kao šator, a bilo je razapeto ispod jedne velike stijene da bi poslužio ljudima kao sklonište kada bi mokri završili svoj teški rad. Usprkos teškom nevremenu i stalnoj kiši top je bio iznesen na visinu od 300 jardi. Neprijatelj, koji je ranije povremeno otvarao vatru, sada je pucao stalno.

Za vrijeme opsade kapetan Hoste napisao je pismo svojoj majci, datirano: »Ispred Kotora, na b/b »Bacchante«, 18. decembra 1813.« u kojem je pored svojih porodičnih stvari naveo podatke o opsadi... Nalazimo se ispred ovog grada i nadam se za mjesec dana da ću javiti da nam je Kotor pao u ruke. Iznijeli smo topove uz takva brda koja se smatraju neprohodnim, a francuski general se izrazio da će mi dati 6 mjeseci, da iznesem samo jedan top, međutim, ja sam ga ubijedio u protivno za svega šest dana. Vi biste se smijali da me vidite ovdje. Ja sam general, admiral, guverner, inženjer i zanatlija za sve poslove. Mi smo iskoristili stabla koje je još Adam sadio i prevrnuli stijene koje su ostale nedirnutе od potopa.

Nevrijeme je bivalo sve žestće, potoci kiše i udarci vjetrova omotali su naše ljude u radu, ali ova mala neumorna grupa prkosila je svim nedaćama. Cipele su im bile uništene na ovom krševitom terenu i nestašica sredstava za teški rad nije ih spriječila, nego su istrajali do kraja i 20. decembra top je bio smješten na vrh brda. U međuvremenu bila je postavljena još 1 baterija s jednim topom od 22 funte i jednim bacačem na brdu sjeverno od Kotora. Ljudi su stalno prenosili municiju, motke, burad s prahom i punili vreće pijeskom. Jedan žandarm i dva Talijana dezertirali su. Drugi top od 32 funte bio je prenesen do bijele kuće kod Sv. Ilije u namjeri da se formira baterija, ali zbog nestašice potrebnog alata, koji je bio na Vrmcu, te je izostalo.

Jedno odjeljenje vojnika bilo je određeno da izvida i uznemirava neprijatelja s obližnjeg broda nad Kotorom sa 4 velika mušketuna. Naređeno je da sve baterije skupno otvore vatru 25. decembra. U rano zoru sve su posade bile spremne i očekivale signalni hitac koji je bio ispaljen na izlasku sunca. Neprijatelj je odmah odgovorio na našu vatru koja je uzajamno trajala nekoliko dana. Nekoliko bacača postavljenih kod Sv. Ilije, a 1 iz Dobrote i 2 duga topa od po 18 funti bili su postavljeni pod neposrednim uputstvom samog komandanta. Vatra se živo nastavljala i 28. decembra, kada je prasnula jača eksplozija u utvrđenju neprijatelja, uslijedio je prekid vatre s isturenog položaja. Od 29. decembra živa kanonada odjekivala je s obje strane, ali ne vrijeme se stalno pojačavalo i ljudi su jedva bili u mogućnosti da pucaju. 30. i 31. decembra tri odjeljenja vojnika

postavili su na razna mjesta 2 topa od po 18 funti i 1 top od 12 funti da pucaju na grad. Bez obzira na stalnu i pojačanu neprijateljsku vatru ove su baterije bile potpuno smještene 31. decembra i bile spremne da, po riječima komandanta počnu dejstvovati na Novu godinu.

1. januara 1814. U zoru sve su britanske baterije otvorile snažnu vatru, a jedna šalupa haubicom počela je da baca granate i rakete u grad i prouzrokovala je mnoge požare. Neprijatelj je uzvrativ vatrom koja je trajala, s manjim prekidom, do ponoći. Dva dezertera iz Kotora obavijestili su da je posada u gradu u očajnom stanju. Ipak, kada je ponuđeno primirje 2. januara, neprijatelj je odbio ponuđene uslove i obnovio odbranu iako manjom vatrom nego ranije jer je bio stalno uznemiravan našom vatrom s okolnih brda. Jedno odjeljenje Crnogoraca bilo je upućeno od mitropolita kao pomoć za opći napad koji je bio pripremljen. Sve je bilo spremno do zalaska sunca kada je naređeno baterijama da prekinu vatru jer je francuski general uputio pismo engleskom komandantu. Pregovori su trajali 2 dana dok su posade kod baterija bile u pripravnosti, a trupe u očekivanju naređenja za juriš.

Francuski general Gauthier prihvatio je ponuđene uslove 5. januara. Naime, članovi posada će se predati kao ratni zarobljenici koji će biti upućeni u Italiju i neće se boriti protiv Velike Britanije i njenih saveznika. Odmah zatim naređeno je da se engleske baterije raspreme i vrate na brodove. Šalupa »Crocus« koja je bila stigla u Herceg-Novu prije nekoliko dana, upućena je hitno za Kotor i brojno odjeljenje mornara i vojnika zaposjelo je grad i utvrđenja. General Gauthier s trupom od 297 vojnika ukrcao se 9. januara.

Do 16. januara sve brodske posade bile su zaposlene da ukrcaju u brodove sve što je potrebno za akciju protiv Dubrovnika. Britanski mornari i vojnici povučeni su iz grada koji je predan gradskim odbornicima tačno 5 sedmica poslije iskrčavanja prvih topova. I tako je izvršen pothvat koji je iznenadio prijatelje i neprijatelje i koji je bio neizvodljiv u očima francuskog generala. Poginuo je samo jedan vojnik.

Hosteov zvanični izvještaj admiralu Frementleu datiran je danom predaje i time završava ovaj prikaz.

B/b »Bacchante« ispred Kotora,

5. januara 1814.

Kontraadmiralu Fremantleu.

Gospodine,

Drago mi je da Vas mogu obavijestiti da se brodovima Nj. V. »Bacchante« i »Saracen«, poslije 10 dana topovske vatre, predala kapitulacijom tvrđava Kotor. Uslovi koje sam podnio garnizonu su: predaja oružja na obali, svi će se smatrati ratnim zarobljenicima, transportirat će se u neku talijansku luku, neće ratovati protiv Engleske i njenih saveznika dok se ne izvrši redovna razmjena.

Nije potrebno da ulazim u detalje nego samo da napomenem da se naporima oficira i ljudi s oba broda bilo u stanju otvoriti vatru sa četiri razne tačke na kotorsku tvrđavu, u zoru, na Božić ujutro, da su 1. januara dvije dodatne baterije od 18 i 32 funte otvorile vatru na utvrđene položaje, da sam 3. januara ugovorio napad sa crnogorskim mitropolitom i predvidio sve za opći juriš kada je neprijateljski komandant Gauthier izrazio svoju želju da kapitulira. Jutros je kapitulacija potpisana. Prilažem prijepis sa stanjem garnizona. Sretan sam što su naši gubici krajnje neznatni, jedan mornar poginuo i poručnik Hay je lakše ranjen.

Vaš odani

William Hoste

Šesnaest godina poslije uspješnog završetka opsade Kotora, 1830. godine, udovica kapetana Hostea primila je pisma od dva ranija oficira sa b/b »Bacchante« i to od starijeg poručnika Silas Hooda i kirurga dra Kidda i u vezi s događajima iz 1813. i 1814. godine, a svjedoče o revnosti i samopožrtvovanju komandanta Hostea za vrijeme ovih operacija.

**IZYOD IZ PISMA PORUČNIKA HOODA.** U septembru 1813. uputio nas je admiral Fremantle, da bismo pomogli stanovništvu, da protjera Francuze sa svojih obala. Kada smo stigli, našli smo b/b »Saracen« sa 3 topovnjače iz Sicilije

koje su već bile blokirale zaliv. Od ovog vremena sva su utvrđenja na ulazu Boke kapitulirala, otok Sv. Đorđe i neprijateljske topovnjače bile su zauzete. U to vrijeme izbio je nesporazum između kapetana Hostea i nekog austrijskog funkcionera (opata Brunazzo) koga je Hoste odbio da ga dalje prima na svoj brod. Mi smo zatim otputovali, ostavljajući b/b »Saracen« i topovnjače u zalivu da iskrcaju 1 top od 24 funte za vrijeme našeg odsustva. Na našem povratku počeli smo iskrcavati i druge topove s našeg broda. Vjerujem da je rada otpočelo naglo pogoršanje zdravlja sir Williama koji je bio nježan i koji je ubrzao svoju smrt stalnim i neumornim radom. Vrlo često on uopće nije mijenjao svoju mokru uniformu u nepovoljnoj klimi, pri mrazu i u potocima kiše. Ja nisam bio angažiran na kopnu, ali kada je komandant dolazio na brod, što je često radio za vrijeme opsade, on je samo hvalio ljude i oficire i često mi govorio: »Ovo će nas mjesto ubiti, ali moramo istrajati. Ne tražimo ništa, a za par dana ja ću vam predstaviti francuskog generala«.

Poslije pada mjesta usidrili smo se ispred Dubrovnika gdje smo iskrcali topove. Ali prije nego što smo postavili baterije, Dubrovnik se predao. Uskoro zatim pridružili smo se admiralu u Trstu gdje smo obnovili brod, ali ne i zdravlje našeg dragog komandanta i posade. Mnogi mornari postali su invalidi i vraćeni su u Englesku. Naš komandant koji je imao jači duh nego tjelesni sastav, nekako se održavao, ali svi smo odmah primijetili kakve je teške posljedice ostavio Kotor i Dubrovnik na njegovo zdravlje pa smo se uplašili da ćemo ga izgubiti. Ovo naše strahovanje brzo se obistinilo jer već za mjesec dana, kada smo krstarili nedaleko Krfa, sir William se razbolio i izgubio obje noge.

*IZVOD IZ PISMA dra KIDDA.* »Nikad nisam bio svjedok veće revnosti i uporne želje da usmjeri komandu koja mu je bila povjerena u korisne svrhe, kao što sam u mnogim prilikama promatrao kod našeg hrabrog komandanta i prijatelja, njegovo nježno zdravlje nije bilo u stanju da pre-

brodi sve one naporne dužnosti za koje je smatrao da je pozvan da ih mora izvršiti. Ljeti 1813. godine njegovo zdravlje je očevito popuštalo i vrlo često bio je primoran da boravi uz krevet, a on to nije radio, iako je morao, pa ipak nikad nije bio aktivniji kao u vrijeme ovog ljeta, duž Ilirske obale, gdje je osvajao sam ili pomogao drugima da osvoje utvrđena mjesta. Svakako pri kraju te godine i početkom nove, kada je osvojio Herceg-Novu, »Španjolsku tvrđavu«, otok Sv. Đorđe, a naročito Kotor i Dubrovnik, njegovo zdravlje je konačno popustilo. Kod Kotora on je pokazao takvu hrabrost i originalnost u napadu kakva je samo njemu bila svojstvena. Neprijatelj se rugao njegovim planovima i smatrao ih je nemogućim, ali Hoste je svojom posadom sa b/b »Bacchante« i svestranom pomoći svojih drugova sa b/b »Saracena« pokazao primjerom kako se izvode i postavljaju baterije na nepristupačnim visinama nad Kotorom. Uvjeren sam da niko nije služio našu slavnu flotu sa toliko revnosti i hrabrog zalaganja kao sir William Hoste za koga se zaista može reći da je bio »Chevalier sans peur et sans reproche«.

Završavajući ovaj prikaz operacija, koje je vodio kapetan Hoste poslije kapitulacije Kotora, treba spomenuti njegovo karakteristično oprostajno pismo Bokeljima i Crnogorcima koje je uputio »gospodi Centralne komisije za građansku upravu Boke Kotorske«. U ovom pismu on je izrazio svoju namjeru da se povuče iz Boke sa svojim zarobljenicima jer je završio svoj ratni zadatak, naime, istjerao je francuske trupe iz ove oblasti i ostavio ključeve Kotora u ruke načelnika grada. Dalje, on je naveo da niko ne smije ući u grad dok se francuski garnizon ne ukrca i dok ne dovrši sve svoje vojne poslove, uključujući i ukrcaj svojih topova i vojnih zaliha koje su mu bile potrebne za narednu opsadu Dubrovnika.

*Napomena:* Sir William Hoste, kapetan bojnog broda, rođen je 1780. godine. Kao flotni oficir bio je naročito zapažen od admirala Nelsona. Istakao se svojom hrabrošću u nekoliko okršaja protiv Francuza. Za vrijeme 1813—1814. vodio je glavne operacije na Jadranu. Umro je 1828. godine.

Iz ciklusa: »Dubrovkinje«

## Stonskom gradu

Stonski grade dragocijen si bio  
Čim si mi se tako utvrdio: —  
Rad značajna položaja svoga  
I pitoma Rata pelješkoga...!  
Uz to čuvar flota i brodova  
Razmještenih u oba dva mora —  
Rad Solane i svoje tržnice  
Ekonomske jake upornice...!  
Rad Neretve i rad »Posrednice«  
Trgovini s Bosnom uzdanice —  
Da sve pute i otoke brane —  
Brojne luke na četiri strane...  
I Ston Mali naročito zdanje  
Za presudno teško ratovanje,  
Za obranu flote i Prevlake  
U slučaju provale velike...!  
Stari gemij unaprijed gleda  
Od nevolja preteći se ne dal'  
Prije pole četrnaestog vijeka  
Dubrovniku došla je prilika:  
Da te kraje posvoji i kupi  
I golemoj izgrađnji pristupi  
Pa dok novo izgrađiva tako  
Starine su nastradale jako...  
Tad se gube djela iz davnine  
Te značajne Zahumlja sredine,  
Koja dugo za svojega cvata  
Uz knezove ima i prelata...!

Gordi grade i ubave strane  
Čuvajte nam spomenike davne  
Radi časti i ponosa rodu  
Nedostižnu borcu za slobodu!!!

Ma sacralna poštjednji zdanja  
Makar vrijeme čini razaranja  
Još nam daju vidike snage lika  
Baš iz ovih drevnih spomenika...!  
Za istinu duh što nam je ište  
Na Mihajlu rek bi je popršte.  
Uprav tamo na onomu brdu  
Tražiti je dvore i utvrdu...!  
Iz povjesti nama poznatoga  
Velikoga kneza Zabumskoga.  
Mihovil je baš za Tomislava  
Učesnikom Splitskoga sabora...!  
Tu je crkva plemenita lika  
Rek bi zdanje devetog vijeka  
Sačuvana po velikoj sreći  
Jer imade značaj ponajveći...!  
Još se vide freske održane  
Baš iz one duboke davnine  
Jedna ima sa krunom vladara  
A kruna mu splitskog Tomislava? —  
Da l' je freska u čast Tomislavu  
Il knez neki uzurpiro krunu —  
To nam ova freska ne rješava  
I ako je dragocijenost prava...!  
Svetoj želji da u svjetlu dana  
Ukažu se ova djela davna  
Truda bilo uz ljubavi dosta  
Al u tami još ponešto osta...!

Juwer